

lysninger om den nyeste Tids Organisation af Kirkebogsvæsenet. Som hidtil forbliver Originaleksemplarerne af Kirkebøgerne ved Præsteembederne, medens Duplikateksemplarer, som ofte gaar tilbage til ca. 1750, nu skal afgives til et i hvert Provsti oprettet »Propsteikirchenbuchamt«, der tillige arbejder paa at skaffe sig fotostatiske Gengivelser af de Kirkebøger, hvoraf der ikke findes Duplikater. I denne Institution søges iøvrigt Kirkebogsmaterialet gjort mere tilgængeligt ved Udarbejdelsen af alfabetiske Registre.

Bjørn Kornerup.

I 1892 optog P. Lauridsen (i Hist. Tidsskr. VI.4) Spørgsmaalet om de vest-sønderjydske Herreders oprindelige Bebyggelse til Behandling. Han vender sig mod tidligere tyske og danske Forfattere, der efter hans Mening har indrømmet Nordfriserne et for stort Omraade. Til Grund for sine Undersøgelser lægger han Stednavneforskningen og kommer derved til det Resultat, at den danske Befolkning har koloniseret hele Sønderjyllands Gøsland og endnu i den tidlige Middelalder har boet fra Østersoen til Vesterhavet. Frisernes Indvandring »enten fra de foranliggende Øer, eller fra deres oprindelige Hjem hinsides Havet« fastsætter han til det 12. Aarh. Dernæst skildrer han ud fra Undersøgelser over danske og frisiske Personnavne deres Indtrængen og Udbredelse paa Fastlandsgøsen indtil Middelalderens Slutning og fastslaar derved, at de kun har været Indvandrere og endda sene Indvandrere. Til Bevis for dette fremføres endvidere Navnet »Utlandia«, der skulde være Danskernes Betegnelse for det ubeboede Land, som Friserne tog i Besiddelse. Disse »Utlandia-Friseres« særlige Stilling som »Kongens Frisere«, staaende direkte under Kongen, antages at ligge til Grund for Skildringen i Knud Lavards Levned, hvor Kong Niels synes at have en Livvagt af Frisere i Slesvig By, og denne Skildring anser P. Lauridsen for et naturligt Sidestykke til Saxes Fortælling om Frisernes Hærgninger i Vestslesvig, der er vendt mod den stedlige Befolkning — ikke mod Kongen. Men længere tilbage end til c. 1105 vil P. Lauridsen ikke følge Frisernes Tilstedeværelse her i Landet, og han fremfører til Bevis herfor, at Adam af Bremen nævner Danerne som »boende lige til det frisiske eller britiske Hav«, samt at der omkring Aar 1100 foregik andre store Udvandringer fra Friesland til de nordtyske Egne.

Blandt de Forfattere, hvis Opfattelse af Spørgsmaalet P. Lauridsen bestred, var ogsaa A. D. Jørgensen, der derfor i 1893 i Sønderjydske Aarbøger forsvarede sit Syn paa Sagen. Han be-

nægter, at Friserne skulde have fundet Landet ubeboet, da der findes Gravhøje fra baade Sten-, Bronze- og Jernalderen i Ejdersted og paa Øerne. Disse sidste anser han for at have haft en dansk Urbefolkning, hvilket han dog overlader til en Dialektforsker at føre det endelige Bevis for. A. D. Jørgensen gendriver P. Lauridsens Beviser for den sene Indvandring og henlægger selv Tidspunktet for Indvandringen til det 9. Aarh.s sidste Halvdel — Vikingetogenes Tid — idet der peges paa denne Periodes livlige Forbindelse mellem Dorestad og de nordiske Handelspladser, spec. Slesvig. Denne Forbindelse mellem Frisland og Danmark medførte endog, at den danske Hærfører Rurik, der havde faaet Dorestad som Len, i 857 af Kong Horik fik overladt Landet mellem Ejderen og Havet. A. D. Jørgensen anser det i sin Afhandling ikke for udelukket, at denne Begivenhed har dannet Begyndelsen til den frisiske Indvandring. Medens P. Lauridsen var fuldt overbevist om Rigtigheden af sit Synspunkt, sluttede A. D. Jørgensen med at overlade Spørgsmaalets endelige Løsning til Sprogforskerne.

I første Bind af Sønderjyllands Historie er Problemet nu atter bleven taget under Behandling af Dr. Vilh. la Cour, der paa Grund af de nordfrisiske Dialektejendommeligheder advarer mod at drage afgørende Slutninger ad Sprogvidenskabens Vej alene. Derimod anser han arkæologiske Undersøgelser for egnet til at give et sikrere Resultat. Disse Undersøgelser kan kun anstilles overfor Geestøerne og Ejdersted, da de øvrige frisiske Egne er saa relativt sent bebyggede. De ærkæologiske Undersøgelser giver det Resultat, at Friserne er indvandrede baade til Øerne og Marsken, men medens de paa Øerne har blandet sig med den nordiske Urbefolkning, har de forefundet Marsken ubeboet; derimod foreligger der ingen Beviser for, at Indvandringen er sket til forskellige Tider. Den hidtidige Stednavneforskning har da heller ikke bevist noget i den Retning, men fører tværtimod til det Resultat, at Indvandringen er sket i det 10. og 11. Aarh. Iøvrigt henvises der ogsaa her til kommende Resultater indenfor Stednavneforskningen.

Medens der paa dansk Side ikke har hersket nogen Tvivl om, at Nordfriserne var indvandrede sydfra, og Striden kun har drejet sig om Tidspunktet for denne Indvandring, har den tyske Forskning i den sidste Tid set Problemet under en anden Synsvinkel. Aug. Sach gjorde sig i 1896 til Talsmand for den Opfattelse, at Nordfriserne er indvandrede i to Omgange, først i 9. eller 10. Aarh. til Øerne, og dernæst langt senere til Fastlandet, men ogsaa han betragtede dem som Indvandrere. Det er først i 1920'erne, at man er begyndt at rokke ved denne Opfattelse og har fremsat en ny, der dog ikke er nyere, end at den har været under Drøftelse alle-

rede i Begyndelsen af det 19. Aarh. (Outzen: *Ueber die älteste und neuere Geschichte unserer Nordfriesen*. Kieler Blätter V.). I Heimatbuch Nordfrieslands 1929 fremstiller L. C. Peters i Afsnittet: *Entdeckungs- und Siedlungsgeschichte* sit Syn paa Nordfrisernes Oprindelse. Han hævder, at Ambronerne stammer fra Amrum, og at der skete to omtrent samtidige Udvandringer herfra, idet een Skare drog mod Syd og blev slaaet af Marius, medens en anden søgte Sikkerhed for Stormfloderne og udvandrede til det nuværende Vestfrisland, hvor de blev Vestfrisernes Stammefædre. Den nære Forbindelse mellem Øst-, Vest- og Nordfrisisk, mener han, kan kun stamme fra en tidligere stærk Forbindelse og forklares naturligt gennem Hypotesen om Nordfriserne som samtlige Friseres Stammefædre. Den Indvandring, som han ikke vil benægte har fundet Sted sydfra til Nordfrisland i det 9. Aarh., har da efter hans Mening været en Tilbagevandring, og den Urbefolkning, som Indvandrerne fandt paa Øerne har været ikke nordisk men frisisk. Ambronerne har i Frisland mødt Kelterne, med hvem de har blandet sig, og som eventuelt har givet dem Navnet: Frisere. L. C. Peters henviser her til Plinius d. æ. og Tacitus' Udtalelser om Friserne og til Delingen i Frisii majores og minores. Medens det sidste Navn gælder de sydlige Frisere, synes de romerske Historikere ikke at have kendt noget til Frisii majores. Han mener heri at have fundet et Bevis for, at Frisland er koloniseret fra Nordfrisland, der er Moderlandet, Frisia major, medens Frisland, Frisia minor, er Kolonien. Der gøres nu Rede for Frisernes Historie, »Frisia minor«s Handel og »Frisia major«s Kamp mod Stormfloderne, der bevirker nye Udvandringer, saaledes at det nordfrisiske Fastland maa formodes at være mennesketomt, da den før omtalte Tilbagevandring fandt Sted i det 9. Aarh. Ifølge de frankiske Aarbøger (Fulda) skete der i 857 en stærk Tilknytning mellem Øst- og Nordfrisland, idet Vikingehøvdingen Rurik, der havde Dorestad og Rüstringen i Len, i dette Aar ogsaa fik overladt »Landet mellem Ejderen og Havet« som Len, hvilket skulde betyde Marsklandet. Først i det 12. Aarh. — mener L. C. Peters — har Friserne bredt sig til Geesten, hvor de har blandet sig med den jydsk Befolkning.

Hypotesen om Nordfriserne som alle Friseres Stammefædre er forud for Peters fremført af O. Bremer (Halle) paa den 1ste Allfriesenkongres i Jever 1925. Problemet strejfs ogsaa af hollandske Historikere, uden at deres Behandlinger dog kaster Lys over Sagen. Bortset fra Spørgsmaalets Betydning for Nordfrisernes Historie, er dets Løsning ogsaa af en vis Interesse for Hedebyforskningen.

Anna-Elise Moldrup.